. Тарашкевіч

РАВАПІС

. ТАРАШКЕВІЧ

АРУСКІ ПРАВАПІС

ПАВОДЛЕ
6-га ВЫДАНЬНЯ.

ЗЭНГАЙМ - 1950

А Д   В Ы Д А Ў Ц О Ў :

Галоўная прычына,якая пабу
нас да выданьня "Беларускага Пра
- гэта адсутнасьць гэтага падруч
на эміграцыі.

Кніжыца гэтая зьяўляецца
гам і перадрукам з 6-га менскага
ньня "Беларускае Граматыкі" Бр.Т
кевіча /Менск 1943 г./.

Розэнгайм,18.5.1950

Ч

ЗЬМЕСТ:

x x x x

П Р А В А П І С .

ларускі правапіс апіраецца на ас-
ўных правілах: I/ аб пісаньні га-
2/ пісаньні зычных.

лосныя пішуцца так,як вымаўляюцца
або фанэтычная аснова/:сталы,ва-
а,лясы і г.д.,а не столы,волы,сь-
ы,хоць:стол,вол,сьцен,лес і г.д.

ы ч н ы я,наадварот,пішуцца гле-
паходжаньне /этымалёгію/ слова.
д,пішам:мёд,калодка,падтрымаць,
не мёт,калотка,паттрымаць,мыесь-
ваць/,бо,зьмяніўшы слова,маем:мё-
ак,пад ім,мыеш.

нак ад гэтых правілаў здараюцца
зе адступленьні.Вясьненьнем ас-
равілаў пісаньня і адступленьняў
правілаў займаецца правапіс.
ярша займёмся галоснымі,а пасьля

к а н ь н е. Што такое аканьне
каньне/?
/яканьне/: Гукі о/ё/,э/е/ у бела-
ове чуваць ясна толькі пад націс-
ы,цёплы,цэп,лес...Калі-ж склад не
скам,то замест о/ё/,э/е/ чуваць а
е,цяпло,лясы.- Такая замена або
ьне галосных залежна ад націску

адступленьне толькі ў чужаземных с

Правіла аб аканьні /яканьні/
кіх складох куды больш труднае,бо
заўсёды "е" замяняецца на "я" у ск
пад націскам.

Трэба адрозьніваць склады пе
ціскам і склады посьля націску.Скл
перад націскам,лічацца справа нале
націску ў такім парадку,як пака
рэлка і цыфры над складамі:

пе – ра – ва ← ра → ча – ва –
/склады перад націск.+ склады пось

Гэта трэба добра зразумець,б
ньне" інакшай праведзена ў складох
націскам,як у складох посьле націс

З а д а н ь н е: Пададзеныя
разьдзялеце на склады,пастаўце нац
цыфрамі азначце парадак складоў пе
ціскам /як у слове пе-ра-ва-ра-ча-
верацяно,цэцярук,пераварот,цераспа
зеленаватыя,бярэзіна,бяда.

§ 3. С к л а д ы перад н а ц і

1/.У першым складзе перад на
на месцы "е" заўсёды пішацца "я",н
бя-ду-ю;бя-да,ня-ма,вя-ду,сьля-джу
не-вя-до-мы,бя-дак і г.д.

2/.У другім складзе "е" замя
на "я" /а/ толькі тады,калі ў перш
"а" або "я" : ля-су-на,бя-ду-на,ня
ны,ня бы-ла,бяз дзі-ця-ці і г.д.

лі-ж у першым складзе ёсьць "а"
другім пішацца "е"~:це-ця-рук,
,не знай-шла,не ма-гу,не ха-чу,
і г.д.

рэйцім і далейшых складох /лічу-
ціску налева/ "е" ніколі не замя-
"я" :ве-ра-ця-но;без ве-ра-ця-
ве-ра-ця-но,не вы-пу-скай і г.д.
ў такіх словах,як сьвяткаваць,
ыкаваты,якаво,дзе "я"/а/ асноў-
я, як,..-я/а/ захоўваецца бяз
мены.

Д а н ь н е: Сьпісаць і паста-
трэба,літары "я" або "е":Абхцанка
дурному - радасьць.Уся схмейка
спачывае.Вясною трава зХлянее
сьпХваюць.Бачыць вока,дзе пХчэ-
Схнажаць ужо скошана.Мой брат
лХваньне.На дарозе лХжала тоў-
іно.За белым бярэзьнічкам тала-
.Птушкі пХрасталі сьпХваць.ВХс-
ска.Пры гасьцінцы стаіць вХкаве-
.СьнХгавая вада ня чыстая.СХлХ-
вё поле.Усьлед думкам нХспакой-
кадпявае.Як у нашага суседа ды
седа.Лясы павысякалі,і вада у
Хлела.НХ вялікая бХда,што бХз
а.

л а д ы посьле н а ц і с к у:
ккіх складох посьле націску пі-
напрыклад:

сен,палоцен ...
хлопец,падшыванец,эўрапеец,галадр
таец... промысел,бусел,хіцер,муд
Зьміцер,дзевер,колер,возера
маленечкі,соўнечка,лецечка,дзецеч
шні,якіколечы.

2/.Уканчатках,дзе "е" грам
адзначана:
у хаце,садзе,лесе і г.д./як у бяд
дзе.../ сіняе поле,добрае здарэнн
/адзначае ніякі р./,звычаем,локце
вясельлем /творны скл.адз.л.,а зн
локцям і г.д. -давальны скл.мн.л.
песень,кросен,палоцен,жнеек-лялек
сяляне,мяшчане,панове .../але бра
браце,Іване,голубе,дубе і г.д./кл
склон/;відзець,выглядзець,думаеш
думаем,думаеце,думаець;часамі: р
дзе /замест а:робіць,ходзіць/;
прыслоўі на "е" :пагатове,пасьле
тымчасове.

З а д а н ь н е : Перапіса
віць націск і падчыркнуць
ціску:
Ад свайго злодзея не ўсьцеражэцца
перацярпела вялікае гора.Невясёла
дае неба,засланае шэрымі хмарамі
багач і верабей.Сьнегам вецер сы
веры.Гэты персьцень дараваны.Убю
Маленькае,кругленькае - да неба
/вока/.Віюцца думкі смутным роем
целяў зможаш,як цёмен ня будзеш.
расьлі зельлем.У вагародзе вялік
Хіцер Зьміцер.Коняй патапілі,сук
лі.Песень там больш ня чуваць.Бр

м грамадзкае гора ? Брацьця! ці
нам сілы ? Сьцісьнецца сэрца ад
панове,пазіраеце далёка...Сяляне
вядомыя грамадзяне.Нізка ўжо со-
нь лёг на гонейка.Ходзіць бусел
е.Бродзень зроблены на тое,каб
ыбу.Чэрвень,ліпень і жнівень -
есяцы.

_л_а_д_ы пасьле_н_а_ц_і_с_к_у.

мяккіх складох пасьле націску пі-
',калі яно асноўнае,незалежнае
ня,або калі "я" у канчатку грама-
начана.Напрыклад:

незалежна ад аканьня:памяць,ме-
/часьцей:пояс/,заяц,чэлядзь,дзе-
яць,тысяча,памятка,прывязка,вы-
яд,каяцца,веяць,сувязь,дробязь.

назоўны склон прадметнікаў,пры-
і займеньнікаў жан.роду на -я/а/:
,вывaратня,паня,сваццця...,як
ямля... сіняя,добрая,чужая,іхная,
ая... як мая,твая,другая...

родны склон адзін.ліку муж. і
кага роду: вычыцеля,вучня,прыя-
с каня,лася,....поля,зельля,
...,як жыцьця,быцьця...

давальны,творны і месны склон
к.ліку усіх трох радоў:
нямі-вучнях; землям-землямі-
рэньням-здарэньнямі-здарэньнях

сін-яга,бліжн-яга...,як яго,або яг
сін-яму,бліжн-яму...,як яму...

7/.родны склон прыметнікаў ж
га роду на -ае, -яе :
сін-яй,сін-яе /краскі/...,як яе.
добрае /кніжкі/...,як тае кніжкі.

8/.творны склон жан.роду:
з доляю /й/,воляю/й/,лішняю/й/,іхн

9/.назоўны і вінавальны скло
ліку прыметнікаў:
добрыя,зялёныя,сінія,каменныя,калк

10/.формы дзеяслова:
3-асоба множнага ліку 2-га справа
ходзяць,носяць,водзяць...
Формы на -чы,калі яны выводзяцца з
га справэньня:ходзяць-ходзячы,нося
чы,водзяць-водзячы; /Неазначальнік
яць,сеяць,веяць,каяцца.../
з займеньнікам "ся": робішся,гоніш

<u>З а д а н ь н е:</u> Перапісаўшы
віць націск і падчыркнуць по
націску.
Мая зоранька ясная,маё сонейка кра
Людзі добрыя навакол стаяць.А даро
без канца ляжаць.А як сьмерцю Макс
аралі,рукі белыя да брамы прыбівал
пка разьбілася,але памяць аб музы
згінула.Толькі памятка-насып відне
Тысяча тысяч-мільлён.Студэнт апошн
рсу.Душу песьняй веселі.Кучка топа
іць.Ліхадзеям на безгалоўе,а добры
цам на здароўе.Перад невадам рыбы

кія сьветлыя вокны прыветна гля-
вуліцу.Ідуць дзяўчаты,маладзіцы
трояць,як блазьніцы.І выгляд кож-
ны.У мысьлях дзядзька разважае.
а з гэтым людам зьліўся,як зер-
ях заблудзіўся.Ідзе так дзядзька
у адзін за дзесяць робіць груку.
ндруеш да зьмярканьня.На тое ж го-
эрня! Аж сьмех бярэ,на гэта гля-
зі простага больш званьня таўк-
нку ўжо ад раньня.Сядай,мой мілы,
ы,бо за"пастой" ня плацяць грошы.

зы "не" і "без" ня маюць свайго
іску і лічацца складамі таго сло-
ерад якім стаяць.Дзеля гэтага
ацца "не","без",часам "ня","бяз",
на тое,у якім складзе перад на-
і стаяць: не хачу,не магу,не зн-
буду,ня ведаю,ня шуміць,без ва-
ба.

з,перад і пера - нязьменна пі-
да з літарай "е" :
,перад намі, перавоз,паравярнуць.

ы дзеля і каля пішуцца нязьмен-
літарай "я" на канцы:
,каля броду,каля мяне,каля вады,
га,дзеля таго.

дданьне: Перапісаўшы,пас-
націск і падчыркні "не" і "ня",
" і "бяз",высьвятляючы сабе чаму

Адзін другога не пераважыць.Церазь
конь не пацягне.Тады хіба пераста
ся зарска бела стане.Увосень сонц
і ня пасьціць ужо маткі-зямлі.Без
дровы не гарацЬ.Бяз штукі ня ступ
плоту расьце крапіва.Няпрыветна ц
кны ночка пазірае.

§ 7. Улічбоўніках пра
няпоўнае аканьне.Лі
складаныя пішуцца так:сямна
васямнаццаць,шэсьцьсот,восемсот і
Толькі шаснаццаць мае "а" замест
чуваць у слове шэсьць.Парадкавыя
падлягаюць аканьню; дзевяць-дзявят
- дзясяты,і г.д.

§ 8. Чаргаваньне ск
ро - ры, ло - лы, ле - лі
такіх словах,як: гром-грыме
-дрыжэць,кроў-крыві,бровы-брыво,т
трысьцінка,крошка-крышыць-крыху,д
вамі-дрываны,брод-брысьці,глотка-
-праглынуць,блохі-блыха,блеск/блі
шчэць,трыбух,хрысьціць,трывога,ск
яблык-яблына і г.д.
Склады ро,ло,ле стаяць пад
склады ры,лы,лі -не пад націскам.

§ 9. Галосныя у канчатка
словаў 1-га і 2-га спражэнн
Цяперашні час для кожнай асобы ма
ныя канчаткі,напр.:няс-у,няс-еш,н
няс-ём,нясяце/ё/,няс-уць;ста-ю,с
ста-іць,ста-ім,ста-іцё,ста-яць.

яесловы,што маюць у канчатку 2 ас.
-еш /эш/,а ў 3 ас.мн.ліку -уць
осяцца да п е р ш а г а с п р-
н я,напрыклад:нясеш,таўчэш,няс-
ць,думаеш,думаюць.

дзеясловы,што маюць у 2 ас.адз.
ыш, а ў трэйцяй асобе множ.ліку
,належаць да д р у г о г а спра-

націск прыходзіцца на канчатак
відаць,каторае спражэньне: ня-
,бярэш,бяруць;сядзіш,маўчыш,ся-
аць.
калі націск прыходзіцца не на
о часта бывае няясна,які галос-
аставіць у канчатку.Тады бяром
нік.Калі ў канчатку неазначаль-
ь "і" або "ы",то гэта дзеяслоў
ражэньня:рабіць - робіш,робіце,
арыць - гаворыш, гаворыце,гаво-
казаць-кажа,кажаце,кажуць;ду-
ш,думаеце,думаюць і г.д.

ц а н ь н е: Перапісаўшы,пастаў
ск і падчыркні канчаткі дзеясло-
дзе "е" стаіць не пад націскам:
трошкі,пачакайце,а вось вам
дайце! З стала ён выняў ліст
ю пісарскую манеру ён перад
ыяўляе:з-за вуха ручку выцягае,
ць,нібы піша,і трэ свой лоб ды
.Вы,можа,граматны часамі?-А так,
і самі.Цяпер ідзеце ў тыя дзь-

нага Макара шышкі валяцца. Што ў лес
іцца, тое ў дварэ зводзіцца. Прыглед
новыя дні на вас пазіраюць у іскра
таньня, і сьвецяць другія агні. Ня тр
марна часу. Падступецеся бліжэй - па
цеся ніжэй. Прысядзьце - гасьцьмі бу
Касцы пялі, апранаючыся на пракоса
неце дзьверы. Разьвейся, туман. Распль
хмары! Калі не наеўся, і не наліжашс

§ I0. Зваротныя дзеяс
Некаторыя дзеясловы зрастаюц
зваротным займеньнікам -ся: м
/мыцься/, весьціся і г. д. Пры справжэ
-ся дадаецца да слова: мыюся, мыешся
мыецеся. Толькі ў 3 асобе і ў неазна
ніку канчатак -цься зьліваецца ў -
мыецца, яны мыюцца, мыцца. Калі перад
аіць зьмены, то пішацца адно "ц": зда
ад"есца і г. д.

Увага: У беларускай мове
ды ўжываецца поўная форма -ся
рочаная форма -сь сустракаец
кі ў вершах старых паэтаў і
яўляецца ўплывам расейскае м
хлопцы толькі расьсьмяяліся
за дзьверы паімчаліся".

§ II. Галосныя "у" і "і", ка
яць пасьля галоснага, на канц
паміж слова, то замяняюцца на "ў"/у
кае/ і на "й" /і кароткае/. Напрыкл
нагрэў, кроіў, дай, нагрэй, крой.

самае ў сярэдзіне слова:даўно,
аро́ўка,страпянуўся і г.д.;знайка,
.нарэйка,сойка,шкадуйма і г.д.

ка паміж "у" і "і" ёсьць нейкая

довае /даўгое/ у ніколі не ста-
ярэдне посьля галоснага,хіба то-
лічніку ау! і ў рэдкіх чужазем-
,напр.:Тадэуш.Заусёды "у" або
а на "ў",або аддзяляецца ад па-
галоснага "прыдыханьнем" в: ся-
ун,аблавухі,аўтар,аэрачаўт/лёт-

асам складовае /"даўгое"/ "і"
стаяць і посьля галоснага,бу
д націскам,так і не пад націс
,заіка,у маі,у Кітаі і г.д.

на і у пачатку словаў "у","і"
цца нескарочана.Прыкл.:былі у
кі тры сыны;яна ужо ідзе;пуста
на усюды.

ршах "у" і "і" дзеля захаваньня
огуць скарачацца,напрыклад:
ытаць нам пра што ў кнігах пі-
ў сьвеце значым.А толькі ўсё
д,ці йдуць уперад,ці назад.

_г_а: Нельга скарачаць дзеля
аньня разьмеру "у" і "і" пось-
чнага,бо такое злучэньне труд-
гаварыць.Але,гэта,на жаль,зда-
а нават у лепшых паэтаў,асаблі-
скарачэньне "у".Напрыклад:
ў завулак-ён песьні крыві...

кароука,галоука,а не каровка;залат
ловка,хоць карова,галава і г.д.

Падобна маем "ў" заместа "л"
поўны,тоўсты і г.д.

Зычны "л" астаецца толькі у
тніках:кол,стол,гарэлка,іголка,пал
лка.

§ I3. Правіла на "ў" і на "
Літары "ў" і "й" пішуцца тол
канцы словаў і паміж слова./

Заданьне: Перапісваючі
дзе можна заместа"і" і "у" с
нае "й" і "ў".

Работа дауно скончана.Пуста і гола
Пачарнеу шырокі луг;адны толькі па
фігуры стагоу з востраю жэрдкаю ув
скінуліся па грудох і нудна пазіра
неба.Сонеіка толькі што узышло.Баць
маці вярнуліся з поля.Аднаму і у к
спорна.Хоць і у родным краі,але не
Салавеі съпявау у гаі.Аудзеі усё м
дзеі.Сіла і салому ломіць.Нават св
качкі і гусі пачуваюць час выраю.В
гі кормяць.Хто дбае,тоі і мае.Вот
на! Цесна зьбіліся нашы хаты,як ав
летні жар.Адны вочы і плачуць,сьмя
І рыкам леу сваім будзіу і лес ста
ста поле.

§ I4. Прыдыханьне; Калі
пачынаецца з галосных а,о,у
то перад ім можа стаяць прыдыханьн
або "г":вока,вострьі,вуха,вугаль,ву

z.

і перад словам,якое пачынаецца
іць галосны гук,то тады слова
рыдыханьне "в":дом у вагні,але
гарэў агонь,нешта сквірчэла у
закном,на вазёрах.
"прыдыханьні" у сярэдзіне слова
І.

д а н ь н е: Падчыркні літары,
абазначаюць прыдыханьне.
ей за багацьце.Яшчэ устане Ля-
зон касіў грэчку.Ніводнае зерня-
пала.Дзеці знайшлі васінае гня-
ным гнязьдзе былі восы.Халодная
йшла.Халодны васеньні вецер.Во-
лі.У вадчыненым акне разьбіла-
вадно вуха глуха,а на другое
прыгуменьні стаяў азярод.Снапы
азяродах.У сад вяла вузенькая
м варот у вадзін агарод.Два мя-
ваднэй бярлозе ня месьцяцца .
дзежачцы два цесьцечкі /яйцо/.
льні вельмі прыгожыя.

о н к і я з ы ч н ы я на кан-
лова і перад глухімі страцілі
асьць.Але хоць і чуваць:боп,
дзяцька,мох,лёхка,дошч іг.д.,
ішам:боб,лёд,лодка,дзядзька,
у/,лёгка,дождж і г.д.,бо у дру-
зьмяніўшы слова так,каб посьля
галосны,чуваць звонкія:бобу,лё-

над сталом,прадстаўнік і г.д.

Усе прыйменьнікі і прыстаў
канчаюцца на "з" -з,без,цераз,уз-
калі яны пішуцца з якім словам р
перад глухім зычным /к,п,т,ц,ч,х
замяняюць "з" на "с",а перад зво
кідаюць "з":сходзіць,усходзіць,р
расшырыць,рассыпаць,усход,церасп
і г.д.,але- згінуць,бяздомны,узг
разьбіць і г.д. Значыць,тутака т
саць,як чуваць.

Але калі "з",без/бяз/ і це
цца асобна,то ніколі "з" на "с"
няецца: з хаты,бяз хлеба,цераз с
стаў і г.д.

§ 16. Г л у х і я перад з в о
чуваць як з в о н к і я :
прозьба,маладзьба,пядзьдзясят і
така пішам ня так,як чуваць,а ка
сьба,пяцьдзясят.../дзеля таго,шт
касіць,прасіць,пяць.../

З а д а н ь н е:/да §§ 15
дадзеных прыкладах зычныя
так,як вымаўляюцца.Перапі
шы,як прынята пісаць /боб
а не -боп,гарот.../.

У гародзе расьце боп.Цэп вісіць
У дзяцькі высокі лоп.На слупку
птушка.Хлеп на стале,рукі свае.
рыпку,ваш і на юшку.На адарві п
калыскі.

Іду па клаццы /па клатцы/
ткі.Сабака зьнюхаў сьлет.Атклат

,брат мой,еш хлеп свой.Ад марозу
лат.У каваля цяжкі молат.Улетку
бе,лябетку,а зімой зьем хлеп сь
й.Сёлета гарох стручны.Зламаўся
мядзьвядзя ёсьць бярлох.Пастух ~
авечкі.Лёхка на сэрцы.Ён едзе ул-
лежнікі паехалі на начлех.Драхкая
ы мох дзерці мох.У Слуцку усё па-
дай сваё грамацкай справе.Слуцкія
т на гот ня прыходзіцца.Лець пад-
і сноп.Капаюць рэцьку.Бацькі гаду-
ей.Мець дастаюць зь зямлі.Трэба ~
і і да хлеба.Ні прозьбаю,ні грозь-
трасе вырас мох;на маху бяроска ,~
ая хатка,як чужая вёска.Бегала лі-
лесу бліска.Бабуля умее расказаць
каскі.Заблішчэлі медныя каскі на
сь улес у густы лес.Зьлес з дрэва.
шка,не адзешка,дык была-б грошай~
іяя цяшка працуе.Птушка зачапіла-
й за волас сіла.Прадалі рыш /да ~
даваў рыш,а купляў лыс.Калі узяў-
і,не кажы,што ня душ.Колькі душ
вёсцы ?
т хатай лётае каршун.Не зайшоў нат
разьвітацца.Перад імі ня кланяйся,
оты.Сноп ат снапа на дзьве стапы.
цяплом,а ластаўка зь лістом.Пат~
я забілі.Разьмяні мне грошы.Рас-
т.Зоркі рассыпаліся па небе.Аткуль
уль і дождж.Аткас,як шыла.Без да-
дзе дабра.Бяс часу ня будзе ква-
малададзьба і казьба - цяшкія ра -

ч, бываюць толькі цьвярдыя.Пасьля
аць не "і",а заўсёды "ы":рыбы,рысу
жджу,нашы і г.д.

Дзеля гэтага пасьля р,ж,дж,ш
лі ня пішацца і,я,ю,е,ё, а толькі
э,о.Зразумела,што пасьля іх ня піша
мяккі знак /ь/.

§ I8. Дзеканьне і цек

У беларускай мове няма мяккі
"т",а заместа іх мяккія"дз" і "ц":
/а не детi/,плыць /а не плыть/,дзя
/а не дядька/.

§ I9. Зьмякчэньне с,з,ц

Перад мяккімі зычнымі з,с,ц,
якчаюцца: зьняць,сьляза,цьвіце,дзь
д.

Заданьне: Сьпісаць і
кнуць зьмякчаныя зь,сь,дзь,
Адвага не зьнявага.Адна махнуша не
а цьмее.Ад напасьці не прапасьці.
сьці не баляць косьці.Ёсьць і дзь
да не у вадным месьце.Жаль згіне,
Стары дзед сядзіць на прызьбе.Пас
за мех,а у мяху сьмех.Сьвеціць,ды
Нясьмела,як убогі,вецер у дзьверы
Распусьціўся,як старэцкая пуга.

§ 20. Розныя злучэньні зыч

I.Злучэньні "тц","чц" чуваш
а злучэньні "тч","дч" чуваць як "
ваць: маццы,дацца,старасьвеччына,
пішацца: матцы,дачцы,старасьветчы
чык і г.д.

.Злучэньне "дс" дае у вымове "ц",
пацца "дз":чуваць:люцкі,швэцкі,
і...пішацца: людзкі,швэдзкі,грама-
заместа:людскі,швэдскі,грамадскі..
.Злучэньне "тс" дае "ц" - чуваць
ца:полацкі,брацкі,брацтва...заме-
атскі,братскі,братства і г.д.
Злучэньні "жс","зс" даюць "с" -
і пішацца:боскі,французкі...заме-
скі,французскі і г.д.
У злучэньнях "стл" і"здн" зьнікае
" -чуваць і пішацца: пачэсны,по-
ны,шаснаццаць... заместа:пачэст-
ы,шчастны,шастнаццаць...
Злучэньне "нн" знаходзім у тых
ках,што утвораны ад прадметнікаў,
ць "н" у сваёй аснове:сьцяна-сь-
мень-каменны,вайна-ваенны,палат-
энны і г.д.Але там,дзе у васнове
,пішацца адно "н":шкло-шкляны ,
аўляны; гэтаксама дзеяпрыметнікі
,пабелены,наладжаны і г.д.
.Злучэньне "цц" пішацца у лічбоў-
дзеяслове,напрыклад:адзінаццаць,
ць і г.д. мыцца,сьмяяцца,мыецца,
і г.д. - заместа:адзінадсяць,
ць;мыецься,сьмяецься.

а д а н ь н е: Сьпісаўшы,падчыр-
ць злучэньні,пра якія гаварылася:
ходзіць,той сам сабе шкодзіць.
е жаласьліва.Ці знаў хто,братцы,
раса? Матцы трыццаць год,а дачцы

жэрдачцы чырвоны пеўнік едзе. Пту
етцы. У гародчыку растуць краскі. Н
рсыдзкі ткуць яны. Французская мова
Не пазьнецеся у школу! Хоць бедны,
Запрасілі на пачостку, а частаваць
тавалі.

§ 21. З ы ч н ы я з п р ы ц і с
/"падвойныя"/. У беларускай
чайна у канцы прадметнікаў/ маем
падоўжныя, з прыціснутай вымовай/"

-льль: вясельле, Купальле, Ільля, ра
сольлю, кольле і г.д.
-ньнь: здарэньне, сумленьне, пытан
-зьзь: з гразьзю, мазьзю, зазьзяць
-сьсь: каса-касьсё, волас-валосьсе
калосьсе і г.д.
-дзьдзь: суд-судзьдзя, ..ладзьдзя
дзе і г.д.
-цьць: жыцьцё, багацьце, куцьця і
-жж: збожжа...
-чч: лыка-лычччо, сук-суччо, печ-за
печчу, у ваччу і г.д.
-шш: зацішша, у вушшу, з роскашшу

Апрача таго, такія прыціснут
ныя /у напісаньні падвойныя/ зья
пры злучэньні з прыстаўкамі: с-с
даць, бяз-зубы і г.д.

У в а г а I. Зычныя б, п, м
двойваюцца: бязрыб"е, куп"ё,
надвор"е / а не - бязрыббе
надворра і г.д./. Таксама: з
безгалоўе ...

У в а г а 2: Віць і ліць: ві

,віяце,віюць,або інакш:ую,уеш,уе;
,уюць;лію,ліеш,ліе,ліём,ліяце,лі-
інакш:лью,льеш,лье,льём,льяце,

а_д_а_н_ь_н_е: Сьпісаўшы,падчырк-
ць падвойныя літары,што абазнача-
існутыя зычныя:
аглушыла поле.Зацішша прад бурай.
іла наступіла.На прадвесьне бывае
дзе.Гэркулес на раздарожжы.Ральлю
ранаваць.На сцэне іграю невялікую
ля наробіць гнільля.Жыцьцё,як мё-
ё.Наша Хацім"я хоча капусты і ба-
.Скінь гэтае рызьзё! Венікі вяжуць
авага вецьця.На гальлі было гнязда.
ра Галя.Пацямнела у ваччу.Мост зб-
з тоўстага бярвеньня.Стаіць круш-
еньне.Крыльлем махае,а ляцець ня
трак/.Льлецца Нёман паміж гораў .
зоры у ясным небе.Буйным жыцьцём
а кіпела.Колы мажуць каламазьзю.

равапіс канчаткаў
прадметніках мужчынскага роду:
он адз.ліку мае канчатак "у" або
цьвярдым,так і у мяккім скланень-
кім пішацца -ю,-я/.

нчатак "-а" /я/ знаходзім:
метніках,што абазначаюць жывыя
р.:чалавека,Язэпа,брата,ваўка,
дзея,вераб"я і інш.;

канчатак "у" /ю/:розуму,болю,жал
смутку,грому,усходу,заходу,ценю
плачу,ураджаю,жару,прымусу,люду,
краю,бору,узору,лесу,сьнегу,лёду
алею,шроту,хвойніку,дроту і шмат

Ва усіх прыведзеных прыкла
ня прыходзіцца на канчатак "у",а
канчатак "у" здараецца і пад нац
прыклад:пяску,тытуну,галуну,палы
гу,дажджу,агню,сну, часам аўсу,ч

Родны склон множнага
сам мае аснову без канчатку "сў"
яй/,напрыклад:мяшчан,сялян,грама
сто раз,пяць раз,пяць чалавек.
У некаторых словах муж.р.ч
вае канчатак "ей"/ай/:гасьцей,лю
цей,грошай.

Месны склон адз.
чатыры канчаткі: е,і,ы,у.
У прадметніках з цьвярдым
перад канчаткам знаходзім "е" :
дубе,пры стале,у млыне,у кажусе,
Прадметнікі на ж,ш,ч,ц,р м
на дажджы,у кашы/кош/,на нажы,у
д.Аднак,тыя прадметнікі,што аба
асобы,найчасьцей маюць "у": аб к
Рыгору,Лукашу,аб Марцінкевічу і
Прадметнікі на "к" блізка
маюць канчатак на "у": у Полацку
аб ваўку,аб чалавеку,на языку/р
языцэ/.
Прадметнікі з мяккім зычны
канчаткам канчаюцца на "і":пры

камяні /і камені/,кані,салаўі,ве-
унаі,прыяцелі і г.д.Тут бывае ча-
нчатак "ю":на каню,на Дунаю...

клічны склон. У значэньні
склону звычайна ужываецца назоў-
:паслухай,братка! паслухайце,бра-
клічны склон мае і свае асобныя
-"у" і "е"/пасьля цьвярдога зыч-
:
лаўны гаспадару!браце,сваце,дубе,
едзе і г.д.
ыцелю,госьцю,дабрадзею,братку,га-
дзедку,сынку і г.д.
множным ліку часам ужываецца кан-
ве:братове! сватове!

адданьне: Перапісаўшы,пастаў
ціск і падчыркні канчаткі прадме-
ікаў мужч.роду:
эм сьвету ня відаць.Ня бачыць да-
го носу.У пужлівага купца ні гро-
авару.Жаўцеюць палоскі позьняга
ічменю.Бегала ліска каля лесу блі-
дыму без агню.Вада затапіла шмат
укай ветру у полі.Ні канца,ні краю
раджаю.Без абручыка,бяз дна -ні-
чкі няма/яйцо/.На беразе возера
табун коняй.Дзясятая вада на кі-
ку у/лесе і на полі шмат менш пт-
вярсу.Пастушкі сядзелі пры агні.
сьметніку і певень сьмелы.Рана
альцы.У бары што хочаш бяры. У
блі шумяць вербы.Цярпеньнем і

Родны склон мн.л.можа ...
канчаткам "оў"/аў/,або без канч...
на аснова/:вядзёр-вёдраў,красён-к...
плеч-плечаў і г.д.

Трэба заўважыць розьніцу у ...
сяло-сёлы,вядро-вёдры,вакно-вокны...
ёрмы але-два,тры,чатыры сялы,вядр...
ярмы і г.д.

Вока і вуха скланяюцца гэта...
вока,воку,вокам,на воку;вочы,вача...
вачмі,аб вачох;вуха,вуха,вуху,вух...
це;вушы,вушэй,вушом,вушмі,аб вушо...

Слова"плечы"таксама часам м...
орным і месным склоне мн.ліку "пл...
або "плячыма,на плячох".

З а д а н ь н е: Перапісаўш...
ркні канчаткі прадметнікаў ...
роду:

Ціха месяц адзінокі ходзіць у не...
зямлёю.Далёка ад нашага краю ёсь...
іх вазёры або моры.У возеры сало...
а у моры салоная.Дожджыку просіц...
жытца.У полі каменьня давол.Пры...
ні зайдзі адведаць і купіць насе...
балоце з чаротамі лазьнякі шапта...
льлістарога дуба было гняздо.У ж...
сягб нажывеш.Весялее на сэрцы.І...
ёсьць плямы.У паветры павеяла ды...
скіх стварэньні і расьціны у рэч...
зеры ня жывуць.На адным месцы і...
брастае.Па моры плаваюць караблі...
нем і працай горы пераносяць.Гра...
сілі зельлем.З шчасьцем добра і...

Конь прывязаны повадам а госьць

гі аб канчатках прадметнікаў
н о ч а г а р о д у:

в а л ь н ы і месны склон адз.
ь тую самую форму.У прадметніках,
перад канчаткам цьвярды зычны,
оны канчаюцца на "е"/э/:вадзе ;
цэ,сасе,назе /націск на канчат-
е,палавіце,блазноце,рабоцэ /на-
а канчатку/.
і-ж перад канчаткам стаіць адзін
дзелых зычных р,ц,ч,ж,ш,або к,
льным і месным склоне маем "ы":
,душы,дзяжы /пад націскам/,вулі-
кашы,пражы,лаўцы,матцы,шапцы і г.
націскам/.Пасьля асноў на "к"
"ы" ужываецца толькі тады,калі
на канчатку:лаўка-лаўцы,матка-
ка-шапцы,... Калі-ж націск на
то канчатак будзе "э":мука-муцэ;
.Тое самае спатыкаем часам пась-
а гарэ,на зарэ.
кланеньні з мяккім зычным перад
заўсёды маем канчатак "і":зям-
долі,волі,княгіні,гаспадыні,...,
дметнікі з асновай на "к,г,х"
іх на "ц,з,с":рука-руцэ,горка-
а-назе,дарога-дарозе,саха-сасе,
расе,Лявоніха-Лявонісе.

д н ы склон мн.ліку мае часта
-аў,як у муж.родзе:водаў,варо -
ліцаў,песьняў,земляў і г.д.Але

кай "о,е":дачк-а,дачок; зямл-я,зя
Толькі "рук" і "ног" заўсёды без
каў -аў.

Радзей сустракаем канчатак
ней,сяней і г.д.

§ 25. Прадметнікі мужчынс
роду на "а"/я/.Таксама,як
кі жан.роду на "а",скланяюцца пр
роду на "а":старшыня,стараста,ва
дзьдзя,сабака і інш.Толькі у тво
часамі сустракаюцца формы муж.ск.
з старастам,з сабакам і г.д.

Заданьне: Перапісва
лі канчаткі прадметнікаў ж
"а" і пастаў націск.

Над збожжам убогім вецер гуляе н
Ходзяць па полі у задуме мужчыны
опец занудзіўся па бацьку,па мам
сьвяцілася газьніца.Бацька на ка
пацць выплятае.У рэчцы купаюцца х
дзе кірмаш і на нашай вуліцы.Спа
котцы рыбка.Старой бабцы хораша
Быць бычку на лычку,а кароўцы на
Дзеці схаваліся ад дажджу пад ві
дзеяй сеем жыта мы увосень; з на
стракаем вырai вясной.Паліўся ср
пеў прыгожы у далёкай сіняй вышы
ліцы дзьве сініцы.Малыя дзеці за
матцы.

§ 26. Прадметнікі жан
зычны. Сюды адносяцца такі
тнікі,як косьць,гразь,соль,медзь

оц,любоў,кроў і падобныя;у множ.
ія,як сені,грудзі,гусьлі,дзьвері,
усе тыя прадметнікі жан.роду,што
ым склоне не канчаюцца на "а".Ап-
о,сюды адносяцца:куры,суседзі,чэр-

о д н ы склон мн.ліку мае канча-
,або "аў":касьцей,сяней,грудзей;
чаў,ночаў /часам:пячэй,начэй і г.

б о р н ы склон адз.ліку мае кан-
/ю/ і ёю/й/,або -аю/й/:рэччу і рэ-
косьцю і косьцёю /й/,кроўю і кры-

орны склон мн.ліку апрача канчат-
/ямі/,або -мі:рэчамі і рэчмі,ка-
касьцьмі,саньма і саньмі і г.д.

ова "маці" скланяецца гэтак:
/маць/;Род.маці;Дав.маці;Він.маці;
Клічны-маці!;Мес.маці.
ож.ліку гэтае слова ня мае.У твор-
не множнага ліку яно замяняецца
ад "матка":маткаю,маткі,матак і г.д.

р а д м е т н і к і усіх родаў
назоўным склоне мн.ліку маюць кан-
ы/:коні,дубы,гумны,здарэньні,азё-
землі і г.д.

няткамі ёсьць прадметнікі муж.роду
най устаўкай ан-ін,ян-ін,якія у
ліку выкідаюць устаўку -ін і скла-
ак:селянін,селяніна,селяніну,селя-
лянінe:сяляне /радзей:сяляны/,ся-

§ 28. В і н а в а ...
каў, што абазначаюць чалавека /...
бу/ або жывёліну, аднолькавы з родным...
нам у муж. родзе адзіночнага ліку: бачу...
та, мужа, каня. Іншыя прадметнікі маюць...
вальны склон аднолькавы з назоўным: н...
стол, сячы дуб, мець рубель /хоць часа...
вае і так: сячы дуба, пісаць ліста, мец...
ля/.

У множным ліку толькі прадметн...
што абазначаюць чалавека, асобу, маюць...
навальны склон аднолькавы з родным; у...
іншыя – аднолькавы з назоўным: бачу б...
люблю сёстраў, але ганю валы, паю кон...
авечкі і г.д.

§ 29. У т в о р н ы м с к л о н ...
ночнага ліку прадметнікі муж. ...
кага роду маюць канчаткі пад націск...
/ём/: валом, сталом, ласём, сялом, ягнём...
пад націскам –ам, /ем/: братам, локцем...
нам, полем.

Прадметнікі жаночага роду на ...
маюць канчаткі пад націскам –ою або...
галавою /ой/, рукою /ой/, зямлёю /ёй,...
пад націскам –аю /яю/, або ай /яй/:...
/ай/, доляю /яй/.

У множным ліку усе роды маюц...
так –амі /ямі/ : братамі, локцямі, п...
галовамі.

§ 30. У р о д н ы м с к л о н е ...
ку прадметнікі муж. і ніякага...
маюць пад націскам канчаткі –оў /ё...
тоў, ласёў, палёў, а не пад націскам...
сіх родах –аў /яў/: народаў, локцяў...
земляў, галаваў. Аб вынятках глядзі...

а в а л ь н ы м склоне мн.ліку
етнікі муж.і ніякага роду маюць
д націскам -ом /ём/:братом,лас-
не пад націскам і прадметнікі
ду на "а"/я/ маюць канчаткі -
родам,локцям,паленам,галовам.

е с н ы м склоне множнага лі-
радметнікі мужчынскага у ніякага
"ох"/ёх/:братох,ласёх,палёх,а
скам і прадметнікі жаночага ро-
/ -ах/ях/:народах,локцях,пален-

а в а п і с канчаткаў у п р ы-
т н і к а х.
лежнасьці ад націску у родным
іночнага ліку мужчынскага і ніякага
можа быць канчатак -ога :сьля -
га,або -ага/яга/:босага,сіняга.

етнікі жаночага роду маюць пад
канчатак -ое/й/:сьляпое/й/,старое
ад націскам -ае/й/:босае/й/,сін-

бна маем у давальным склоне:сь-
аму,сіняму і сьляпой,босай,сіняй,
у творным склоне прыметнікаў жа-
у:сьляпою/й/,босаю/й/,сіняю/й/.

етнікі жаночага роду у вінаваль-
адзіночнага ліку маюць канчатак
ьляпую,босую,сінюю.

д а н ь н е: Сьпісваючы,аддзялі

днае чыстае вады.Раньняй вясною в
з гораду.Лішняй капейкі ні у кога
суседняга сяла было вялікае возер
начы цёмнае,з сіверу дальняга нуд
сень прыйшла.Прыляцела ластаўка у
даведацца свайго даўнейшага летап
міка.

§ 34. С к а р о ч а н ы я п р ы
н і к і.У назоўным склоне
юцца скарочаныя прыметнікі:грозен
чоран,сіня туча,чорна мора,сіні
вочы,добры людзі.

З а д а н ь н е:Сьпісаць і
ныя прыметнікі падчыркнуць
Дзякуй за полудзень-я сам ня гол
саму грэбень не патрэбен.Сядзіць
кол смуцен,не вясёл.Славен наш г
славен над усімі гаспадарамі."Ма
-творы Алеся Гаруна.Пасадзілі у
хату.Удаўся гарох тонак і высок
це шырок.Збрую белая,раменна,убр
лаце адменна.

§ 35. Л і ч б о ў н і к і парад
ёсьць падобныя да прыметні
усе іхныя склонавыя канчаткі адн
з канчаткамі прыметнікаў.

§ 36. З а й м е н ь н і к і так
нашы,гэны,кожны,які,такі
падобныя да прыметнікаў,скланяю
метнікі:нашы,нашага,нашаму і г.д
Побач з поўнымі формамі-на

ашую,тую,самую;тою,тэю,усёю,самою
цца і скарочаныя:наш,нашу,ту,саму,
,усёй,самой.

рыйменьнікі з прыслоў-
і пішуцца разам:уперад,назад,насу-
дагары,зраньня,запраўды,наадзіноцы,
зімку,ураньні,увечары,паасобку,у-
беларуску,пачэску,потым,загадзя,
я,спакваля,заўсёды,адкуль,дасюль

ксама разам пішуцца складаныя пры-
"ні","не" з прыслоўямі:ніколі,ні-
лісь,няма,аберуч,абыдзе,абыяк,аж-

а д а н ь н е: Сьпісаўшы,падчырк-
ць прыслоўі:
анку жарам пыша;ветрык лісьцем
ша,вее чуць паўзьверх зямлі.Што
ожкаю коп,то узімку ручкаю хоп.
блена наўмысьля.Ішлі мы памаленьку,
м,каб папацёмку на што не наткнуц-
прыйшло-лёгка і з рук зыйшло.Гро-
цы ззаду вочы.Папаў,як у нерат:ні
уперад.Ветрык ледзь-ледзь набяжыць.
етку нашы сёлы.Вясна тымчасам рас-
да.Сьпераду грэе,а ззаду вецер вее.
-матавіла панямецку гаварыла,пату-
арочвала;сьпераду шыльца-вільца,
у палатно,а зьверху аксаміт.Так-
як,абы не палюдзку.Свой свайму
брат.Па няволі ня плачуць.Ні ка-
ло,ні калі тое будзе.Ня зразу

"НЕ"/ня/ пішацца разам:

I.з тымі словамі,што без яго не уж
нябожчык,небарака,немач,недасол,ня

2.калі,аддзяліўшы не/ня/,атрымаем
супраціўнага значэньня:няшчасьце-
непрыяцель-прыяцель,няпраўда-праў
лікі-вялікі і г.д.

3.з некаторымі займеньнікамі /неа
нымі/ і прыслоўямі:некаторы,някі
нечага,нехта,нешта,нечы/й/,някіс
недзе,некуды,неадкуль, -прычым на
ходзіцца націск.

"Не"/ня/ пішацца асобна:

I.пры дзеясловах /за выключэньнем
магаць,ненавідзець,няволіць,нямо
не пайду,не магу,ня можа і г.д.

2.калі за сказам з адмоўем "не"
бо можна паставіць/ сказ супярэч
тую адмоўнасьць паясьняе: не так
ня то,а то..і г.д.Напрыклад: Вяс
на,а малочна.Восень не малочна,а

3.калі пасьля адмоўя можна сказа
Ня дзіва /ня ёсьць дзіва/,што ма

З а д а н ь н е:Перапісаў
ніць,чаму "не"/ня/ напіса
або асобна:

Не векавое,а ракавое.Выйшаўшы з
убачылі не вялікае поле,а невял
Няпраўдаю сьвет пройдзеш,але на
рнешся.Пісаў пісака,што не разь

забітага ліса шубы ня шыюць.Пі-
аўялікая,але прыгожая.Калі нярод,
малот.Ня дзіва,што малако бела,
сіва.Што сабе ня міла,то і друго-
.Чоран воран,да ня птух;хоць з
,да ня сокал;шэсьць ног мае.зям-
/жук/.Дзед нешта пачаў недамагаць.
выглядае надвор'е увосень.Мой бр-
ы,але не старанны.Вясна не мясна,
не малочна.Грозен,да ня боязен .
няўдала.Гулі не аднаго у лапці
многіх/.Лецейка ня улежна,дык у-
абе,нябожа,што мне ня гожа.Невя-
ядае прырода увосень.Бела мыец-
та ходзіць.Не бяда,што бяз рыбы
е няма горшай бяды,калі ні рыбы
.Недасол на стале перасол на сьп

м о ў е "ні" пішацца:

і" можна замяніць на "ані",напры-
разу,ні гугу;ні вала,ні кала;ня
ісаць,ні чытаць- хочуць на кара-
ць;ні панюхаць не далі...../ані
гугу,ані вала,ані кала;ня умею
ь,ані пісаць..і г.д./

ньнях "як ні,куды ні,што ні,каго
,калі сказ ня мае адмоўнага сэн-
круці,а трэба умярці.Куды ні кінь
ін і г.д.;

нымі займеньнікамі ніхто,нішто,
кі,ніводзін і з адмоўнымі прыслоў-

дзень,німа,ніхай і г.д.

З а д а н ь н е:Перапісваючь
жна,зьмяніць "ні" на "ані".

Бяда,калі у жыце лебяда,але няма
бяды,калі ні жыта,ні лебяды.Колькі
ні мудруй,а лебедзем ня будзеш.Ні
зямля-караблі ня плаваюць,бо нель
та/.Ні відам ня відаць,ні у казках
Ні за што,ні пра што.Ні ладу,ні ск
Ні сёе,ні тое.Ні рыба,ні мяса.Як
кармі,а ён усё у лес глядзіць.Гуля
ні на што ня згож.З дурным ні знай
згубіць.

§ 40. З л у ч н і к і пішуцца ра
няхай,ажно,няўжо,нашто,зашто
затым.Такія злучнікі трэба адрозьн
займеньнікаў з прыйменьнікамі,што
асобна.Напрыклад:Затым казак глада
пад'еў ды набак.Які-б то быў крук,
пусьціў з рук.Адтаго і пагалелі,шт
ка пілі, елі.За тым домам быў вялі
Ад таго месца недалёка да хаты.

З а д а н ь н е: Перапісаць,
кнуць злучнікі,паставіць на
зьвярнуць увагу на знакі пры

Болей слухай,а меней гавары.Бяда
дзе,а трэцяя паганяе.Чымся мілым,
дным ад вас /дубоў/ павявае,аж мне
у сьпеў лагодны ціха ахінае.Калі у
дык і завозна.Не бяда,што чорна,а
праворна.Ня зыч ліха другому,каб н
лося самому.Расьцё добра і прыгожа
глянуць міла.Абы дзень прайшоў ды

/ды=і/.Блізка відаць,ды далёка ды-
=але/.Каб ведаў,што упаду,дык па-
саломку.Збожжа сушаць на сонцы ці
ды мелюць у жорнах ці у млыне.Ці
а тая кінула зярнё,ці-то заняслоґ
яно? За што купіў,за тое і прадаў.
рапаў,што ня дбаў.Нашто дарма са-
ніць! На што надзець кола,калі
малася.

авапіс суфіксаў у прад-
тніках.Некаторыя прадметнікі ма-
ўку /суфікс/ "ак" або "ык":галубо-
... Калі,зьмяніўшы склон,галосны
' выпадае,то трэба пісаць -ак /га-
галубочак/,а калі не выпадае,то
ка-ножык/.

Даньне: Перапісаўшы,падчыр-
ць устаўкі "ак" і "ык":
гаршчочак,а у ім сем дзірачак/га-
ны падпечак белых курачак/зубы/.
бярэзьнічкам талалайчык брэша
што цябе прынясло-ці чаўночак,ці
ыляцеў сакалочак у зялёны садочак.
арэзаў пальчык.Ветрык вее,дождж-
е.

учок ужываецца у гэткіх ра-

эньня дапаможных частак бы,б,
пярэднім словам:добра было-б,
а даць,а мой-жа ты суседзька !

3. У падвойных прозьвішчах: Дунін-Марц
віч, Сьвятаполк-Мірскі, Дуж-Душэўскі.

4. Для злучэньня двух слоў, якія абазн
тое самае паняцьце: узьвей-вецер; вецер
ронік; шура-бура; шчыр-бор; хлеб-соль; р
мята; хлопцы-малойцы; пацяклі-паплылі.

5. Складаныя выклічнікі злучаюцца злу
дррон-дррон !" дзын-дзын-дзын ! і г.д

§ 43. Складаныя словы

Некаторыя словы зрасьліся так
што пішуцца бяз злучка: Беларусь, сена
вялікдзень, чарназём, самасейка, чарват
чарнобыль, ветрагон, чартапалох, наваб
белавусы, белагаловы, сьветлавокі, даўг
гарбаносы і шмат іншых.

У рэдкіх разох складаныя словы
падлягаюць аканьню, напрыклад: штодня,
дзённыгэтарочны і некаторыя навастве
навуковыя тэрміны: мовазнаўства, прырс
знаўства, і падобн.

§ 44. Прыменікі перад "і"

Калі прыменьнік канчаецца на г
ны гук, то "і" замяняецца на "й", як з
ды пасьля галоснага: зайсьці, дайсьці,
сьці, прыйсьці, выйсьці; зайду, дайду, на
знайду, прыйду; наймо, прыймо, займо, за
нік, зайграць...

Трэба заўважыць, што формы наш
шоў, прышоў, вышаў ужываюцца замест
зайшоў і г.д. /на, за...+ ішоў=найшоў
шоў.../

Калі прыйменьнік канчаецца на

ачынаецца з "і",то заміж "і" пі-
":адыйсьці,падыйсьці,зыйсьці,ад-
ыйшоў,зыйшоў;адыйду,падыйду,зый-
сподy.

Дaньне:Перапісаўшы,падчыр-
цьзлучэньне прыйменьнікаў з "і":
йшло,лёгка і з рук зыйшло.З дур-
айсьці,ні згубіць.Кругом абыйшоў,
знайшоў і назад прыйшоў.Мы увай-
.Прыйшлі дадому раніцай.Покі со-
зе,раса вочы выесьць.Чалавек з
/з хітрыкамі/.Засталося адно па-
дзе.

кі знак "ь" не абазначае
ага гуку,а паказвае толькі мяк-
нага:вугаль,але вугал;кось,але

мі "ь" паказвае,што зычны ня
ваць з чародным галосным,бо па-
зацць "й":зьявіцца,зьесьці і г.д.
ца:зьйавіцца,зьйэсьці/.

остраф "'" ставіцца пасьля
одога зычнага над радком паміж
б паказаць,што зычны ня трэба
чародным галосным:аб'ехаць ,
есьці і г.д.
раф ставіцца таксама у скаро-
х,паказваючы прапушчаныя скла-
іне,або у канцы слова:на'т/на-
трэба/,мо' /можа/.

ад каляровых лугоў біў ап'яняючы па
жай травы і красак.Касьян і Амільян
братамі.Пад'ехаўшы пад ганак,яны са
лі і пайшлі у пакоі.Дэлегаты прыеха
зьезд.Скуль гэты кот узяўся,вансак
дае:мо' у кусьце сядзеў,а мо' штуку
падстроіў Сымон.Трэ' было пушчацца
трыкі і адвагу.На'т Сымон змоўк.

§ 47. Перанос слова. Сл
ранося цца у другі радок склад
ро-ка,саро-ка,са-рока;ве-рацяно,вер
вераця-но.Пры пераносе прынята трым
кіх правіл:

I/.адна літара не пакідаецца
пераносіцца.Нельга,напрыклад,
сьці так: у-міраць,ста-ю,я-ма

2/злучэньне зычных разьбіваец
на,пісь-мо,паль-цы,насень-не,
лё,суч-чо,вар-та,страш-на,каз-
цёп-лы,леп-шы,друж-ба,вярнуц-
двац-цаць,падыспод-дзе або па
дзь-дзе і г.д.Таксама хвой-ка
ка,лаў-ка,галоў-ка...Але "дз"
ніколі не разьбіваюцца,калі абазнача
адзін гук:гарадз-кі,дож-джык;

3/калі прыстаўка творыць склон
яна пры пераносе аддзяляецца:
на-стольнік,пры-ткнуцца,ад-зна
ад-жану і г.д.,але нельга пера
так:ад-ыйшоў,уз-ыйду,бо тут няправіл
падзел на склады;трэба-ады-йшоў,узы-
і г.д.4/пры пераносе слова ставіцца
пераносу / - /.

у ж а з е м н ы я   с л о в ы,
нтыя з чужое мовы даўно,пішуцца
эта чувацъ у штодзённым ужытку:
аном арганісты,паляруш,калідор,
/і равольвар/,пратакол.

азёмныя словы,якія нядаўна увай-
арускую мову,асабліва-ж навуко-
ны,пераважна перадаюцца,па маг-
так,як у тэй мове,скуль яны узя-
ужываньнем аканьня:тэлеграф,тэ-
алёквіум,геаграфія,геамэтрыя,
эт,эвалюцыя,элемэнт,інтэлігён-
тура,дырэктар,інспэктар,аратар,
амітэт,камісар,вакзал,акацыя.

екаторых разох затрымоўваецца
скное,напрыклад:онталёгія /на-
цьці/ побач з анталёгія /выбар
добна:прыродазнаўства,мовазнаў-

ста чужаземных падвойных зычных
остыя:каса,маса,тэлеграма,Фін-
ндыя,а не - касса,масса,тэле-
ьляндыя,Фінляндыя і г.д.

у некаторых словах застаецца
Ганна,манна,ванна,мадонна,Буд-
.

емнае "л"/сярэдняе/ перадаецца
,як у словах лямпа,пляц,плямка,
нг,маналёг,лёяльны,філёзофія..,
м "л",як у словах капітал,ідэ-
,артыкул,матэрыял,пратакол

с,ц:асыстэнт,магазын,пазыцыя,каапэра
але фантазія,паэзія,акязія,Азія,Сібі

Апрача слоў здаўных--даўна абел
ных - Пілiп,Язэп,хунт,кахля,хваля,Ха
дар...-чужаземныя гук "ф" перадаецца
"ф":форма,фронт,маніфэст,фамілія,фаб
Францыя і г.д.

§ 49: З н а к і п р ы п ы н к у: м
абазначыць на пісьме тое,што у
выражаецца прыпынкам або зьменай гол
тонацыя/.

П у н к т /./ --знак найвялікша
пынку,паказвае,што думка і сказ зусі
кончаны.Найчасьцей ужываны знак,што
прыклады лішнія.

К о с к а /,/ --знак найменшага
пынку ,паказвае,што думка і сказ ня
чыліся,што далей ідзе нейкае дапаўнен
або аб'ясьненьне.Коска выдзяляе звар
/клічнае слова/,прыдатак,пабочнае сло
пабочныя сказы,дадаваныя сказы з асноўн
і разьдзяляе падобныя часьціны у зьлі
сказе.Напрыклад:

Пойдзем,братка,на работу! Будзе
чытаць нам,цёмным няўмекам.Такая ужо,
была яго доля.Кругом круціць завіруха
шуміць.Працуюць людзі,поту ня чуюць,а
і сеюць,і барануюць.Сад,што быў чорны
распусьціўся.Чалавек,покі у горы не п
ня знае дабра.

Коска можа разьдзяляць нават не
ныя сказы,калі яны кароткія і блізка

ымыкаюць,або калі паміж імі стаяць
,напрыклад:Прыгрэла сонейка,згінуў
сушылі вятры зямельку.Лета зьбірае,
паядае.Загрымеў гром,і пайшоў дождж.
ска ставіцца пасьля выклічніка,калі
ражаецца усім сказам: Ох,лепей
Эх,скручу я дудку! Ну,што далей

у н к т з к о с к а й або
а с я р э д н і к /;/ знак пася-
значэньня паміж пунктам і коскай,
сказы закончаныя,але па сваёй ду-
кія між сабою.Напрыклад:
ьне корчык на камінку;пацямнела
оўнач пеўні пракрычалі,ды ня сьп
сё маці.Вясною косы сонца штодзень
цяплейшымі.Птушкі пяюць зычней і
ерайка на іх асьвяжаецца,і самі
яюцца.

а п у н к т ы /двукроп'е/-/:/
вяцца 1/ перад пералічэньнем ,
ь слова,што абымае усё пералічa-
клад: Год мае чатыры п о р ы :
а,восень і зіму; 2/паміж незале-
замі,калі адзін аб'ясьняе другі:
ндаль,тут ня крама:няма дзёгцю,
.Прыйшла пара касавіцы:трэба
за касьбу.

а ц я ж н і к /-/,быццам пункт,
рыў,сярод няскончанага сказу .
тавіцца пасьля пералічэньня,або
апушчана нейкае ...

ньне:А хто там ідзе?-Беларусы.

Н е д а к а з або ш м а т к р
п' е /.../ ставіцца,калі думка
даказана да канца,абрываецца,напр.:С
бы я табе.. але што там гаварыць!

У ч у ж а с л о в е/двукосьсе/
ставіцца або чужыя словы /ня т
собы,што гаворыць,ці апавядае/,або с
нечым асаблівыя,напр.:Узяў шапку і,ск
зы:„аставайцеся здаровыя!" выйшаў з
„Наша Доля"- першая беларуская газэта
Прызнаюся,я не спадзяваўся такой "да
тнасьці" ад пана.

У д у ж к і бярэцца паясьнен
пабочнае слова або пабочны сказ
яцца не цівуна,а яго бізуна /старая п
казка/.

П ы т а л ь н і к /?/ стаіць па
пытальнага сказу:Ды куды ты,дуб
лёны,пахіляешся?

К л і ч н і к /!/ выражае выклі
напрыклад:Добры вечар,пане гасп
ру! Браты! Хай кожны пасьпяшае адно н
думаць і рабіць! Гэй,наперад,покі сэр
б'ецца,рвецца на прастор! Годзі млеці
паняверцы! Гэй,да сонца! гэй,да зор!
Сёньня у нашай моцы гора,мы жыцьця га
дары!

□□□□□□□□□□□

x x x x x x x x x x

С К А З.

а з. Думка,выказаная словамі,на-
сказам.Напрыклад: Пастух трубіць.
аццяць на небе.
зам можа быць нават адно слова ,
выказвае законччаную думку,напр.:
Сядзеце.Сьвітае.Загрымела.

а з ы, у якіх нешта азнаймляец-
аецца,называюцца абвяшчальнымі
дальнымі.Напр.:Моцна сьпіць шыро-
Але гэта толькі здаецца:пад кова-
дзе работа,кіпіць жыцьцё.

а з ы,у якіх выказваецца загад
е учуцьцё- радасьць,зьдзіўленьне,
не, -называюцца клічнымі.Напр.:
і,вясна жаданая,прыйдзі! Эх,жар
Цяжка,жнейка,работа твая!

с к а з ы,у якіх выражаецца пы-
ываюцца пытальнымі.Напр.: Што за
яваеш ты,вецер? Аб чым-жа ты
мала прастору тваім шырокім

е й н і к і в ы к а з ь н і к.
а,што абазначае прадмет,аб якім
сказе,называецца дзейнікам.Дзей-
ае асобу або рэч,якая нешта дзее,
нешта дзеецца:пастух трубіць,
цяць,трава зялёная.

Выказьнік найчасьцей выражаецца ...
ясловам.

Але і іншыя часьціны мовы могуць быць дзейнікам і выказьнікам:Напрыклад Пешы коннаму не таварыш /хто?- пешы -д... нік;аб ім кажацца,што ён "не таварыш" ... выказьнік/. Трава зялёная./што? -трава ... дзейнік;аб траве кажацца,што яна "зялё... - выказьнік/.

Асноўныя і даданыя часьціны сказ...

Дзейнік і выказьнік - асноўныя ч...сьціны сказу.Апрача таго у сказе могуц... быць часьціны,што дадаюцца да дзейніка ... выказьніка: такія часьціны называюцца ...данымі.

А з н а ч э н ь н е. Тая часьцін... сказу,што адказвае на пытаньні які? чы... каторы? колькі?, называецца азначэньне... Напрыклад:Ён мае добрую /якую?/ кніжку... Сын любіць свайго /чыйго?/ бацьку.Паля... нічы забіў чацьвертага /каторага?/ ваў... Я маю пяць /колькі?/ братоў.

Д а п а ў н е н ь н е . Тая час... на мовы,што адказвае на пытаньне ... каго? -чаго? каму-чаму? каго-што?кім-ч... называецца дапаўненьнем.Напрыклад:Саба... злавіў /каго?/ зайца.Па рэчцы /па чым?... плавалі гусі.

А к а л і ч н а с ь ц і. Тыя сло... што абазначаюць час,месца,прычын... мэту або спосаб дзейнасьці,называюцца ...

ьцямі ч а с у, м е с ц а, п р ы-
с п о с а б у і м э т ы.

чнасьць часу адказвае на пытань-
алі?ці доўга?ад якога і да яко-
асу? Напр.:Вечарам пайшоў дождж.
ж па табе плачу.Працуй зраньня
зьмярканьня.

чнасьць месца адказвае на пыта-
дзе? скуль? куды? Напр.:Бяда ў
яго спаткала.З неба звалілася
.Рэкі плывуць у мора.

чнасьць прычыны адказвае на пыт-
чаму? дзеля якой прычыны?Напр.:
работай ня будзе мець часу і
ці.Ён вярнуўся да хаты дзеля.
оў. Хата загарэлася ад печы.

чнасьць мэты адказвае на пытань-
што? для якой мэты? Напрыклад:
ат дае на бедных.Валы пайшлі
ліць.

чнасьць спосабу паказвае,як,якім
бам нешта робіцца.Напрыклад:
сьпіць дзіцятка.Пайшла у места
ою.

ц ы с к а з а ў. Калі у сказе
ці больш дзейнікі,выказьнікі ,
,азначэньні ці аднолькавыя ак-
,то такі сказ называецца злітым.
лі сьцюжы,марозы,мяцеліцы.Сьві-
галосіць завіруха злая.

сказы,што маюць толькі асноўныя

цца Грудзі.

Падобныя часьціны у зьлітым ска[...]
разьдзяляюцца коскай,калі яны ня зьвя[...]
злучнікамі "ці,ды".Напрыклад:Конік,со[...]
і араты мерна ідуць па полі.Але,калі [...]
чнік паўтараецца,то коска ставіцца і [...]
злучнікам:На зіму абміраюць і вужакі,[...]
бы,і яшчаркі.

Просты і складаны
сказ. Сказы бываюць простыя [...]
складаныя.Просты сказ ня можа быць ра[...]
жаны на два ці колькі іншых сказаў.На[...]
Час быў раньні.Начлежнікі ехалі шумна [...]

Складаны сказ можа быць разложа[...]
на простыя сказы.Напрыклад:Калі у хля[...]
плодзіць,а на полі родзіць,то і дуран[...]
хату водзіць - можам разлажыць на тры [...]
стыя сказы:У хляве плодзіць.На полі р[...]
іць.Дурань хату водзіць.

Простыя сказы лучацца у складан[...]
найчасьцей пры дапамозе такіх злучных [...]
слоў:і,а,але;калі,як,дзе,хто,што,які,[...]
торы,каб,дык,абы,ажно,бо і падобных.А[...]
ча "і",перад гэтымі словамі звычайна [...]
віцца коска.Напр.:Саха і барана самі [...]
багаты,а увесь сьвет кормяць.Паехаў б[...]
панаць,але да поля не даехаў.Гол,як с[...]

Калі сказ стаіць пасярэдзіне др[...]
га,то выдзяляецца коскамі з абодвух б[...]
Гай,што быў цёмны,зазеляніўся.

Прыдатак - гэта азначэны[...]
выражанае звычайна прадметнікам[...]
[...]іць яно у тым самым склоне,як і то[...]

слова, да якога яно адносіцца. Напрыклад ; Астаўся адзін сын, сірата. Эх ты, Нёман, рака. Янка, брат майго таварыша, вельмі любіць паляваньне. Праляцела борзда лета, наша сьветлая пара. Па моры ходзяць караблі, або вялікія параходы.

Пабочнае слова. Такія словы, што выражаюць у сказе нейкую пабочную увагу, паясьненьне, называюцца пабочнымі словамі. Напрыклад: Напішы мне, калі ласка, пісямкао да хаты. Яго, відаць, у хаце ня было. На жаль, я ня памятаю такога здарэньня. Ох, паплыў-бы я, здаецца, хмаркі, разам з вамі.

Зваротак або клічнае слова. Слова, што абазначае імя асобы або назоў прадмету, да якога звярачаюцца з мовай, называецца звароткам або клічным словам. Прыкладам: Саўка! зьбегай, сынок, вады! Ня кувай ты, шэрая зязюля, сумным гукам у бары! Хмаркі цёмныя, мае братанькі! вецер вас гоніць без дарожанькі.

□+□+□+□+□+□+□+□+□+□

xxxxxxxxxxxxx

20.4.50